

malò cui irascitur. Hinc Virgilius, *Ecloga* 2, vocat *tristes iras*; quia tristes faciunt. Et:

Corque meum penitus turgescit tristibus iris.

Quod citat Cicero, *Tuscul.* III.

Ostendit quam convicium sit noxium amicitiae ex comparatione aliarum injuriarum, q. d. Etiam si ex subita ira et cholera strinxeris gladium in amicum, ne desperes de amicitia; facile enim licebit per submissionem et penitentiam cum eo in gratiam redire. Multo magis si ex mentis precipitatione, passione, et perturbatione aperueris os triste, ut amarulentiùs verbum in amicum jeceris, eumque contristaveris, non timeas eum amicitiae renuntiaturum; est enim modus et locus reconciliationi. Excipe tamen convicium destinatum, superbiam, secreti revelationem, et plagam dolosam: in his enim laeditur cor amicitiae. Quocirca amicus si iis impetatur, quasi lethalibus telis confixus, irrevocabiliùs aufugiet, eritque irreconciliabilis. Unde Tigurina, sive Vatablus, si gladium strinxeris in amicum, spem ne abicias: est enim in gratiam reditio. Si verbis invecus fueris in amicum, ne metuas; locus enim reconciliationi superest; dummodo convicium, aut superbia, aut arcani patefactio, aut ictus insidiosus absuerit: his enim minus amicus fugabitur; Syrus, erga amicum tuum etiam si eduxeris gladium, ne despondeas animo, est enim illi regressus. Et si adversus amicum aperueris os, ne timeas, quia est illi reconciliatio. Filius ignorantiae est ille, qui revelat secretum; plaga destructionis (vel fraudulentia) aufert amicitiam. Igitur docet hic Siracides reconciliabiles esse injurias in amicum, vel verbis vel factis editas, quae ex subita passione committuntur, ac proinde honorem et famam amico non auferunt: irreconciliabiles vero esse eas quae destinatae et meditatae peccantur, ideoque indices sunt non subitae irae, sed permanentis odii; aut quae honorem et famam amico adimunt. Talem esse docet primo, convicium, id est, probrum destinatum vel deliberatum, jactum in bonum nomen et dignitatem amici, eamque laedens vel auferens.

Secundo, talem esse ait improprium, id est, beneficii collati exprobrationem, qua quis improprie amico ipsum beneficio esse ingratum et indignum, ac pro beneficiis rependisse maleficia.

Tertio, talem esse asserit superbiam, qua quis arroganter se super amicum extollit, eumque despicit et deprimit. Amicus enim amico cupit esse par et aequalis: et amicitia est quaedam paritas et aequalitas. Quare «amicitia omnis expers est superbiae,» ut habet vulgare proverbium, et S. Ambrosius loco mox citando.

Quartum est mysterium, id est, arcani sive secreti, quod amicus amico credidit, revelatio; hanc enim omnes indigne ferunt, censentque insignem esse infidelitatem et injuriam. Secretum enim suum quisque amat, ut cor proprium, illudque nemini credit, nisi sibi et amico, qui est alter ego.

Quare qui secretum prodit, cor quasi amici prodit et aufert. Huc facit gnome P. Syri: «Amicitia coagulatum unicum est fides.»

Quintum est plaga dolosa, cum quis scilicet ex insidiis et fraudulenter amicum laedit, aut officio, gradu vel dignitate dejicit et deturbat. Quocirca Salomon *Proverb.* xxv, 17: «Jaculum, inquit, et gladius, et sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.» Unde S. Ambrosius, lib. III *Offic.* cap. xvi: «In his rebus, ait, requirenda est veritas testimonii, ne amicus appetatur amici perfidia, ejus fide absolvi debebat. Amicus itaque neque noxio gratificari debet, neque innocenti insidiari.» Haec quinque igitur petunt jugulum amicitiae, amicosque adeo alienant et offendunt, ut tesseram diffringant sine spe reintegrationis et reconciliationis.

Ad ita fit saepe et communiter, si naturam et gratiam ordinariam spectes, at non semper. Omnia enim superat insignis Dei gratia, ac perfecta charitas haec et plura exsorbet, nec ulla re violari se sinit, quin potius quibuslibet offensis quasi flabellis, ejus flamma magis accenditur et inardescit. Unde S. Ambrosius, lib. II *De Interpellatione Job*, cap. II, explicans illud *Job*, cap. xix, vers. 7, juxta Septuaginta: «Eece rideo opprobrio, et non loquar,» ait *Job* praegaudere ridere in contumeliis. In conviciorum vero tolerantia tres gradus assignat, nimirum tacere, ridere, benedicere. In primo collocaat Davidem, qui cum esset rex, et petulanter a vili Semei malediceretur, tacuit, gemens et orans probra ejus excipiebat. In secundo, altiori utique et perfectiori, reponit *Job*, qui in contumeliis ridebat quasi Evangelicæ perfectionis aemulator, et illius beatitudinis participans, quam Christus octavo loco, quasi summo, tanquam perfectionis culmen constituit, dicens: «Beati estis cum maledixerint vobis homines; gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis,» *Matth.* v, 11. In tertio denique, Evangelii athletam Paulum, Judaeis maledicentibus benedicentem, primipilum ponit: «Et si servus, inquit, proteruit, et si pauper conviciatur, tacet justus; et si peccator opprobria jactat, justus ridet; et si infirmus maledicit, justus benedicat. Tacet David cum Semei malediceret, *Job* ridebat, Paulus benedicebat, sicut ipse ait: Maledicimur, et benedicimus,» *1 Cor.* iv. Quocirca merito exclamat Palaeus: «O Christo gratia, cum quo reconciliatio patet, etiam si his omnibus eum laeserimus. Eidem sit etiam gratia, qui jussit, ut etiam his omnibus laesi, proximo reconciliemur. Si enim non dimittimus ex cordibus nostris, nec dimittetur nobis. Ergo tempora illa veteris legis non ita exigebant amicitiam nostram, ut Evangelicæ tempora. Tunc enim dicebatur: Odio habebis inimicum tuum; nunc autem: Diligite inimicos vestros.»

28. FIDEM POSSIDE CUM PROXIMO IN PAUPERTATE ILLIUS, UT ET IN BONIS ILLIUS LETERIS. — Legit

28. *id est lateris*; et ita legunt Complutenses. Verum Romana, et alii legunt, *εμοσ πλεονεξια*; id est simul implearis. Unde Tigurina, praebet te filium amico pauperi, ut una lateris rebus ejus felicibus; alii, ut bonis ejus una fruaris; Syrus, sustenta proximum tuum in paupertate sua, ut etiam in bonis ejus communices. Monet in egestate et adversis fidem et opem praestandam amico, in eoque discerni verum amicum a ficto et ollari, ac mercedem et fructum assignat, nimirum hac ratione eum prosperitatis, afflante fortuna, amico rediturae participem fore. Horum enim etiam sortem faciet amicus, ut gratias ei referat, et fidem fidei rependat. Huc facit gnome P. Syri:

Amicum, an nomen habeas, aperit calamitas.
Amico ea exhibeto, quae velis tibi.

Et illa vulgata, «amicitiam retinet fides et veritas. Amicus amici actu laetatur uti suo. Amicitia ollaris fervet, quamdiu olla fervida est.» Exemplum illustre est in Christo et Apostolis, quibus proinde ait Christus: «Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Et (ideirco) ego dispono vobis sicut disposui mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo; et sedeat super thronos judicantes duodecim tribus Israel,» *Luce* xxii, 28.

29. IN TEMPORIBUS TRIBULATIONIS ILLIUS PERMANE ILLI FIDELIS, UT ET IN HAEREDITATE ILLIUS COHERES SIS. — Quod dixit de paupertate, nunc de quavis tribulatione dicit, scilicet, in omni fidem amico servandam. Mercedem assignat hereditatis participium, nimirum, cum amicus hereditatem patris, avunculi, aut cognati nactus fuerit, ejus participem facturum amicum, qui in tribulatione, ac praesertim in expectatione et lite hereditatis, illi fideliter opibus, ope, et opera astiterit, imo subinde eum heredem institutum.

Ubi nota moris olim fuisse amicis partem aliquam hereditatis testamento relinquere, ut in historiis Romanis videre est. Sic enim Mæcenas Augustum Cæsarem, quasi amicum, ex asse heredem instituit. Unde Tigurina vertit, fidem ei serves tempore calamitatis, ut una cum eo venias in possessionem ipsius; alii, tempore adverso permansit apud ipsum, ut patrimonii ejus haeres fias; Syrus, in tempore angustiae esto illi socius, ut etiam in hereditate ejus haeredites.

Hinc moraliter infert Palaeus: Ergo cum Christus in membris suis, puta in pauperibus et afflictis, paupertatem patitur et tribulationem (ait enim ipse *Actor.* ix: «Saule, Saule, quid me persequeris?») simul illi fideles, communicando minimis ejus opem opesque nostras, «ut deinde ipse nobis communicet suas longelitiones et copiosiores.»

Græca Complutensium, et alia hoc loco hunc versum subnectunt, quasi causam praecedentis: «Non despicienda enim semper circumscriptio,» id est, res circumscripta et arcta: «Neque mira-

bilis dives mentem non habens;» vel, ut clarius vertit Tigurina, non enim spernenda semper angustia res est, nec dives mentis inops admirandus. Verum Codices Græci Romæ correcti, Syri et Latini omnes illum omittunt.

30. ANTE IGNEM CAMINI VAPOR, ET FUMUS IGNALATUR: SIC ET ANTE SANGUINEM MALEDICTA, ET CONTUMELIAE, ET MINA. — Haec more Hebræo ad versum non proximum, sed remotiorem sunt referenda; pertinent enim ad convicia, a quibus abstinendum monuit vers. 25 et 27. Hic enim conviciorum terminum et damnum assignat, scilicet, caedes et vulnera. Sensus ergo est, q. d. Abstine a conviciis, maledictis et rixis, quia sicut ex fumo naturaliter sequitur ignis, id est flamma omnia comburens: sic ex conviciis, maledictis et rixis sequitur effusio sanguinis, et caedes omnia vastans. Verissimum enim est illud Mimi: «Ab altero exspectes, alteri quod feceris. Litem lis parit, noxa noxam.»

Apposite comparat convicium fumo, caedem flammæ: primo, quia sicut ex igne latente exurgit fumus, sic ex ira et excaescentia animi prodeunt convicia et jurgia; secundo, sic ignis latens fumum conglomerat in altum, sic ira multiplicat convicia et rixas, ac a levibus sensim ascendit ad graves, graviore et gravissimas.

Tertio, sicut fumus obnubilat oculos corporis, ut nec flammam, nec rem quæ flamma adurit, nec incolas, nec quid aliud videant; sic iræ et rixæ obnubilant oculos mentis, ut irati nec suam iram, nec damna ex ea sibi illisque obventura videant.

Quarto, sicut fumus vertitur in flammam maximam, quæ omnia populatur; sic rixæ utrimque rixantium animos accendant, ut in mutua verbera et caedes grassentur. Græca de more breviter sic habent, ante ignem vapor camini et fumus, sic ante cruores convicia; Tigurina, vapor camini fumusque praecedit ignem; ita convicia, contumeliae atque mina praecurrunt effusionem sanguinis; Syrus, coram igne fumat fumus, et coram effundente sanguinem contumelia. Unde, sicut fumus elicit, protrudit et convolvit fumum, ac vicissim ab alio sequente elicitur, protruditur et convolvitur; sic et convicium unius elicit, protrudit et convolvit convicium alterius in quem jactum est, ac vicissim ab altero par pari referente dicitur et protruditur; quare fumi vicaria successio, exaltatio et convolutio expressa est species et imago rixæ, pugnae et duelli.

Mystice Palaeus: Antequam in inferno, inquit, accendatur ignis in titionibus damnatorum, praecessit fumus peccatorum nostrorum; et ante sanguinem quem Dei gladius educet, ex miseris, praecesserunt ejus mina et maledicta contra peccata, et nostræ contra eum contumeliae.

31. AMICUM SALUTARE NON CONFUNDATUR (alii legunt, non confundaris), A FACIE ILLIUS NON NE ABSCONDAM; — alii legunt, non abscondaris. Unde Syrus,

si pauper factus fuerit amicus tuus, ne rubore afficias eum, et a conspectu ejus non abscondaris. Siracidi succinit R. Matthias in Pirke Avoth, id est, in Apopthegm. Patrum: «Præveni, inquit, salutatione quoslibet tibi obvios. Melius est tibi caudam esse leonibus, quam vulpeculis caput;» sive: «Plus expedit ultimum esse in numero bonorum, quam caput et primipilum malorum.»

32. ET SI MALA MIHI EVENERINT PER ILLUM, SUSTINEBO. OMNIS QUI AUDIET, CAVEBIT SE AB EO. — q. d. Amicum, quamvis in paupertatem, tribulationem, periculum fortuna eum dejecerit, salutare, et officiis amici prosequi non verecundabor, nec ab eo me abscondam; quod si (quæ humana ingratiudo est) per amicum postea aliquod mihi malum contigerit, ictum illum pro amicitia et officio meo patienter et fortiter sustinebo. At qui me læsum ab illo audierit, illum, scilicet, violasse amicitiam et amico nocuisse, hic utique detestabitur eum, et cavebit ab eo, tanquam ab infido et ingrato proditore. Aut potius cum Glossa et Lyrano, imo S. Ambrosio (cujus locum et verba mox citabo), q. d. Tanti sunt amici fructus, ut etiamsi per illum, id est, propter illum, illius causa, mihi mala evenerint, sustinenda sint: «Omnis autem qui audiet hoc,» id est quia superius dixi, scilicet, quanta sint bona et commoda veri amici veræque amicitia: ille totis viribus cavebit ab illo, scilicet, amico lædendo; nimirum omni studio cavebit ne injuria, convicio, perfidia, etc., amicum offendant, alienet et amittat. Huc faciunt duo paradoxa, et in speciem contraria P. Syri: «Amici vitia nisi feras» per compassionem, «facis tua» per impatientiam. «Amici vitia si feras» per conniventiam, «facis tua» per tacitum consensum; dum enim ea non corrigis, cum potes, videris eis consentire. Porro Syrus alio abit, dum pro secundo versu hunc substituit, si revelat tibi proximus tuus secretum suum, ne palam facias illud, ne quicumque audierit, se caveat a te, et tanquam virum damnosum reputet te.

Nota: Pro salutare Jansenius opinatur legendum *salvare*. Nam Græce est *σώζουσι*, id est *tueri*, protegere, defendere. Verum Noster legit *ἀπολαύει*, id est *salutare* (amicum enim est amicum benevole salutare, imo prævenire salutando: «Nam amicitias plures rumpit silentium»), et ita legit S. Ambrosius, lib. III *Offic.* cap. VII: «Amicum, inquit, salutare non erubescam, et a facie illius non me abscondam; siquidem vitæ et immortalitatis medicamentum eum esse Ecclesiasticus cap. VI, testatur. Et summum in charitate præsidium nemo dubitaverit, cum Apostolus dicat: Omnia suffert, omnia sperat, omnia credit, omnia sustinet, I *Corinth.* XIII, et cap. VIII. Quod si eum inveneris, qui vivacitate ingenii, mentis vigore atque auctoritate præstet, et accedat eo, ut exemplo et usu paratior sit, præsentia solvat pericula, prospiciat futura, denuntiet imminetia, argumenta expediat, remedium ferat in tempore, paratus sit non

solum ad consulendum, sed etiam ad subveniendum; huic ita fides habetur, ut dicat qui consilium petit: Et si mala mihi evenerint, per illum sustineo. Hujusmodi igitur viro salutem nostram et existimationem committimus, qui sit (ut supra diximus) justus et prudens. Facit enim justitia, ut nullus sit fraudis metus; facit etiam prudentia, ut nulla sit erroris suspicio.» Et cap. XVI: «Defer amico ut æquali, nec te pudeat ut prævenias amicum officio. Amicitia enim nescit superbiam. Ideo Sapiens dicit: Amicum salutare non erubescas. Nec deseras amicum in necessitate, nec derelinquas eum, neque destituas, quoniam amicitia vitæ adjumentum est. Ideo in ea onera nostra portemus, sicut Apostolus docuit. Dicit enim his quos eadem complexa est charitas: Etenim si amici secundæ res amicos adjuvant, cur non et in adversis amici rebus amicorum adjumentum suppeta? Juvemus consilio, conferamus studio, compatiamur affectu. Si necesse est, toleremus propter amicum etiam aspera. Plerumque inimicitia subeundæ sunt propter amici innocentiam, sæpe obtreactiones, si restiteris vel responderis, cum amicus arguitur et accusatur; nec te pœniteat ejusmodi offensionem. Justi enim vox est: Et si mala mihi evenerint propter amicum, sustineo. In adversis enim amicus probatur, nam in prosperis amici omnes videntur. Sed ut in adversis amici patientia et tolerantia necessaria; sic in prosperis auctoritas congrua est, ut insolentiam extollentis se amici reprimat et redarguat.» Probat id ipsum exemplis S. Job et Davidis, ac deinde subjicit: «Quid est enim amicus nisi consors amoris, ad quem animum tuum adjungas atque applices, et ita misceas, ut unum velis fieri ex duobus, cui te tanquam alteri tibi committas, a quo nihil timeas, nihil ipse, commodi tui causa, inhonestum petas? Non enim vectigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratiæ. Virtus est enim amicitia, non quæstus; quia non pecunia quaeritur, sed gratia, nec licitatione pretiorum, sed concertatione benevolentia. Denique meliores amicitia sunt inopum plerumque, quam divitum; et frequenter divites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes; non est enim vera amicitia ubi est fallax adulatio. Divitibus itaque plerique assentatorie gratificantur. Erga pauperem nemo assentator est. Verum est quidquid defertur pauperi, hujus amicitia invidia vacat. Quid amicitia pretiosius, quæ Angelis communis et hominibus est? unde et Dominus Jesus dicit: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula.»

33. QUIS DABIT ORI MEO CUSTODIAM, ET SUPER LABIA MEA SIGNACULUM CERTUM, UT NON CADAM AB IPSIS (PER IPSA), ET LINGUA MEA PERDAT ME? — Postquam ostendit quanta ex conviciis et vitiis linguæ damna inter amicos sequantur, exclamat: «Quis dabit,» etc., q. d. O utinam mihi aliquis det custodiam ori meo, qua quasi sigillo certo, id est,

fido et securo, obsignentur labia mea, ne per illa cadam in damna jam recensita, ac lingua mea perdat me! Alludit ad *Psalm.* CXL: «Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis;» id est, ostium circumstans, claudens, custodiens labia mea. Unde S. Augustinus legit: *Ostium continentia labiis meis*; Theodotus et Aquila, *super labia mea, q. d.* Sicut civitas custoditur custodia militari, ita os meum custodias, o Domine, per gratiam tuam, ne quid effutiam per impatientiam et desperationem in hisce malis contra hostes meos. Ita Theodoretus ibidem. Rursum, sicut domus custoditur ostio, ut nihil quod obesse possit, exeat aut introeat in domum: sic pariter gratia tua custodiat labia mea, ne per ea quid exeat impurum aut viliosum. Aut generalius: «Pone ostium circumstantiæ,» id est, murum toti domui, id est, labiis et corpori meo, qui omnes meas fenestras, id est quinque sensus, custodiat, ait S. Hieronymus ibidem. Ubi sagaciter notat S. Augustinus dici *ostium*, non *claustrum*, quia os quasi ostium aperiri debet ad confessionem peccati, et Dei laudem, sed claudi ad opus peccati ejusque excusationem.

Nota: Pro *signaculum certum*, ut legit Noster et S. Augustinus in *Speculo* et lib. *De Gratia et libero arbit.* cap. XVI, Græca legunt *σφραγίδα παύσηρον*, id est, sigillum astutum, cautum, prudens, ut, scilicet, cautus et prudens sim, in hoc sigillo continentendo et resignando, ne incaute et imprudenter illud vel obsignem et claudam, vel resignem et aperiam. S. Chrysostomus, homil. 4 ad baptizandos legit *παύσηρον*, id est, astutia, hoc est, ut Tigurina vertit, *sigillum sapientia*. Sic etiam legit S. Eprem, *De Timore Dei*, ubi Interpres vertit, «*signaculum versutum*;» Syrus vertit, *signaculum honoris, ne loquar in eis fraudem, et lingua mea ne perdat me*. Porro S. Ambrosius *Psalm.* XXXVIII, ad illud: «In increpationibus super iniquitatem corripuisti hominem,» pro *σφραγίδα*, id est *custodiam*, legens *φλόγιλον*, id est *flagellum*, aut potius miscens quædam ex cap. seq. vers. 2, sic legit et explicat: «Quis mihi imponet cogitationum mearum flagella? et quis dabit mihi labiorum meorum signaculum? ut cor suum ipse suis cogitationibus flagellaret, et signaret labia sua; quo et vetera peccata minueret, nec alia loquendo renovaret; quo propriis cogitationibus eruditus, exercitia virtutis indueret.»

Signaculum ergo certum est signaculum cautum et prudens, quod certis solidisque rationibus, quas dicat prudentia, nititur, indeque fidum et securum. Signaculum hoc igitur, et custodia oris, est prudens et cauta circumspectio et præmeditatio, quid, quantum, quo modo, quem hinc et nunc loqui conveniat; quam Deus ponit, sine quo sunt incertæ providentiæ nostræ, eandem ponit et homo, quia ipse ori suo invigilare, illud-

que diligenter obserare debet. Ita S. Chrysostomus in *Psalm.* CXL, ad illud: «Pone, Domine, custodiam ori meo,» duplicem oris custodiam duplexque sigillum assignat: unum Dei, scilicet, gratiæ divinæ auxilium; alterum, nostrum, scilicet, rationem et continentiam: «Os ergo nostrum, inquit, perpetuo custodiamus, ei rationem tanquam clavem adhibentes. Non ut perpetuo claudatur, sed ut convenienti tempore reseretur. Nonnunquam enim silentium est loquela utilius, sicut loquela quoque silentio. Et ideo dicebat illesapientissimus (*Eccle.* cap. III): Tempus tacendi, et tempus loquendi. Si enim oporteret ora perpetuo patere, non factæ essent portæ; si autem perpetuo clausa esse, non esset opus custodia. Quod enim clausum est, cur quis custodierit? sed propterea sunt portæ et custodia, ut faciamus singula tempore convenienti.» De hoc linguæ sigillo plura dicam cap. XXVIII, vers. 28 et 29.

Tradunt Anatomici linguam duas habere venas, quarum una tendit ad cor, altera ad cerebrum; quo significat natura linguam nil debere eloqui, esto cor id appetat, nisi cerebrum, id est, mens et ratio, consentiat, et id ipsum ut rectum probet. Cor enim debet subservire cerebro, hoc est, appetitus rationi; hæc enim in homine est præses et princeps, regens appetitum.

Didactice S. Augustinus, *De Gratia et libero arbit.* cap. XVI, ex hoc loco contra Pelagianos docet necessitatem gratiæ Dei, ac nominatim nos sine ea non posse moderari linguam; nam, ut ait Salomon *Prov.* XVI, 1: «Homini est animam præparare, et Domini gubernare linguam;» quocirca hoc gratiæ auxilium bene vivere et loqui volenti, assidue esse implorandum, ut implorat Siracides cap. seq. Et Esther cap. XIV, 13: «Tribue, inquit, sermonem compositum in ore meo, in conspectu leonis, et transfer cor illius in odium hostis nostri.» Igitur cum aliquid grave locuturus aut tractaturus es, precare ut Deus componat verba in corde et ore tuo, eo modo ut feriant corda audientium, eisque persuadeant quod diciturus es, ideoque dicito cum Psalte: «Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.»

Symbolice, «*signaculum astutum*» est quod occultas habet seras, quæ non nisi certis signis reserari possunt, qualia sunt quæ ex circulis variis coalescunt, cuique aulem circulo sua insculpta est littera; quare eousque rotandi sunt circuli, donec certam dictionem, v. g. Joannes, reddant. Ita os nostrum seras suas habeat, cum occurrit vanitas, detractio, murmur, ira, etc.; solum autem reseretur, cum honesta et sancta dicenda sunt, juxta illud S. Ambrosii: «*Signaculum oris tui Christus sit Verbum Dei.*» Christus ergo reseret os nostrum.